

**II віртуальна науково-практичної конференції
педагогів м. Чернівців
«Талант та елітарність»**

Секція «Гуманітарна освіта»

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФРАНЦУЗЬКОЇ НОВЕЛИ XIX ст.
(при вивченні творчості Проспера Меріме та Гі де Мопассана)
*(творча робота)***

**Васюк Людмили Олександрівни,
вчителя-методиста
із зарубіжної літератури
Чернівецької гімназії №3**

Чернівці, 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Новела як жанр літератури	6
РОЗДІЛ II. Особливості французької новели XIX ст.	
2.1. Жанрова своєрідність новелістики Проспера Меріме.....	9
2.2. Жанрова своєрідність новелістики Гі де Мопассан.....	17
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	30
ДОДАТКИ.....	31

ВСТУП

Новела як епічний прозовий твір, невеликий за розміром, особливо бурхливо розвивається у ХІХ ст. У цей час новелістичний жанр об'єднує весь досвід свого розвитку в минулі часи, проте ускладнюється новою проблематикою, породженою катастрофізмом розвитку суспільства і людини в ХІХ ст. У новелі цього сторіччя з'явилась деталізація, сатира, тяжіння до імпресіонізму, лаконізм, які притаманні й французькій новелі ХІХ ст. Французька новела ХІХ ст. також має свої особливості.

Метою нашої роботи є дослідження особливостей французької новели ХІХ ст. шляхом осягнення жанрової своєрідності видатних французьких новелістів цього століття – Проспера Меріме і Гі де Мопассана. У роботі намагалися дослідити, як змінювалась форма, композиція, фінал твору; яке значення приділяється психологічній мотивації, наявності і влучності художніх засобів; як у новелі висвітлюється сформованість особистості, її внутрішній світ, переживання і настроїв героїв.

Постать Проспера Меріме – романіста і реаліста, новеліста та історика, та Гі де Мопассана, – котрий «зробив переворот у новелістичному жанрі» (7, ст.120), – викликають великий інтерес серед читачів, літературознавців та дослідників їх творчості. Їх цікавлять розвиток думки персонажа, психологізм та емоціональна насиченість твору.

Досліджуючи тему, опрацювали ряд літературних статей та наукових робіт, присвячених особливостям творчості Мопассана і Меріме. У наукових роботах розкривається масштабність та історико-літературне значення їхньої творчості у світовій культурі та літературі зокрема. В опрацьованих працях висвітлено особливості життєвого і творчого шляху письменників, вплив подій на стиль письма, професійний досвід Мопассана і Меріме, внутрішній світ героїв їхніх новел, неординарність та винятковість творчих надбань новелістів, що й вирізняють їх серед інших письменників.

Зокрема нашу увагу привернули дослідження Артамонова В.І., Алексєва М.В. (3) «Парадокс в новеллах Мопассана»; Циколя І.Я. «О стилях психологических новелл Мопассана» (13); Жана Фрестье «Проспер Меріме» (12); Лукова В.А. «Раннее творчество Проспера Меріме в свете проблемы жанровых систем» (7) та вітчизняного науковця Венгерова Л.М. «Зарубіжна література 1871-1873 рр. Огляди і портрети».

Це дослідження базується на обробці деяких новел Проспера Меріме і Гі де Мопассана, які найбільш характерно відповідають їхньому творчому стилю, та на визначенні жанрових особливостей кожного письменника і французької новели ХІХ ст. загалом.

Актуальність теми безперечна, так як визначенню особливостей французької новели ХІХ ст. присвячено мало уваги науковців-дослідників. Виявленню саме жанрової своєрідності Мопассана, як і особливостей новелістки Меріме, присвячено мало робіт дослідників, хоч і зазначена «потреба дослідження творчості видатних новелістів, таких як Проспера Меріме, Гі де Мопассан і Анатоль Франс» (12).

Новели Проспера Меріме увійшли до скарбниці світової літератури як одна з найцінніших її перлин. Звернення письменника до «екзотичної теми», його підвищений інтерес до «нецивілізованої» особистості мали характер своєрідного протесту проти обмеження людських можливостей, утиску ініціативи. Письменник нарікав на здрібнення характерів, на втрату колишніх пристрастей. Не знаходячи у житті тих позитивних соціальних начал, які можна було б протиставити буржуазним ідеалам, гостро відчуваючи всі ознаки морального занепаду сучасника, Меріме надавав перевагу думкам про самотність людських особливостей, про антигуманність буржуазного суспільства.

Гі де Мопассан залишив по собі новели, які мають беззаперечну ідейно-пізнавальну і художню цінність. Мета творчості Мопассана – розкриття глибин людської психології. У пошуках правди, логіки подій автор з часом систематизує добір деталей і разом із зовнішньою характеристикою

глибоко досліджує людську психологію. Усі художні засоби у Мопассана підкорені єдиній меті – створенню найбільш виразної характеристики типового героя, нерозривно зв'язаного з оточенням, «символічного» і реального одночасно. При цьому зберігаються основні вимоги новелістичного жанру Мопассана – стислість, динамізм та незвичайна кінцівка.

Захоплюючий динамізм, яскравість та неординарність кожної новели, любов до слова – ось, що приваблює мене у творчості новелістів.

Найкращі твори Проспера Меріме і Гі де Мопассана зіграли важливу роль у розвитку Французької реалістичної літератури нового часу.

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I

Новела як жанр літератури

Новела (від італ. *novella*, від лат. *novellus* – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вимальованою дією. Новелі властиві лаконізм, яскравість і влучність художніх засобів. Серед різновидів епічного жанру новела вирізняється строгою й усталеною конструкцією. До композиційних канонів новели належать: наявність строгої та згорненої композиції з яскраво вираженим композиційним осередком (переломний момент у сюжеті, кульмінаційний пункт дії, контраст чи паралелізм сюжетних мотивів), перевага сюжетної однолінійності, зведення до мінімуму кількості персонажів.

Персонажами новели є особистості, як правило, цілком сформовані, що потрапили в незвичайні життєві обставини. Автор у новелі концентрує увагу на змалюванні їх внутрішнього світу, переживань і настроїв. Сюжет новели простий, надзвичайно динамічний, містить у собі момент ситуаційної чи психологічної несподіванки (13, с. 267).

Новела з'явилася в XIV-XVI ст. в Італії, хоча корені її сягають стародавніх літератур Заходу і Сходу. В епоху Відродження новела – це невеличке оповідання, нерідко з гумористичним чи сатиричним забарвленням, що передавало «новини дня» (звідси й назва жанру). «Декамерон» Дж. Боккаччо є характерним циклом новели цієї доби. Не без впливу Боккаччо з'являється збірник новел Маргарити Наварської «Гептамерон» (1558). У XVII ст. новелу представляє М. де Сервантес («Повальні новели», 1613). Та найбільшого розвитку досягає вона у XIX ст. Власне, тоді у XIX ст. продовжують розвиватися її різновиди – психологічна, фантастична, «екзотична», сенсаційна та ін. новели. Неперевершеним майстром гостросюжетних новел XIX ст. був Проспер Меріме («Матео Фальконе», «Таманго», «Коломбо», «Кармен»). У російській літературі

XIX ст. новелу гідно представляють О. Пушкін, І. Тургенєв, І. Бунін; у польській – Б. Прус, Г. Сенкевич, С. Жеромський; в українській – В. Стефаник, Б. Лепкий, М. Коцюбинський.

Новела – найоригінальніший жанр епічних літературних форм малого обсягу. На ранніх етапах доби Відродження була схожа на чарівну казку, тому новела – це жанр народний. Народ малював героя хитромудрим, енергійним, здатним подолати старі традиції, забобони. Новела також родичка коротких оповідань, повістей, притч, анекдотів, байок, переказів. Вважають, що вона вийшла з італійського кола лицарсько-авантюрних повістей.

Проте кожна нація надає новелі певних національних рис. Італійське слово «novella», іспанське «novelo», англійське «the novel» виражає поняття «повість», «роман». Іспанці вважали цей жанр периферійним, надаючи перевагу романсу, драмі, хоч вони будуються за однаковою схемою: це казусні історії з приватного життя («novella orta»).

У XIV ст. новела виступає проти застарілої середньовічної моралі, проти лицемірства. Прославляє красу людини, природність її поведінки, розум та благородство, щирість та гумор.

У XV ст. новела – це оригінальна історія, де поруч з реалістичними картинами людського буття є казкові елементи, фантастичні події. Новела прославляє розум, емоції, винахідливість, свободу.

Новела XVI ст. відтворює протиріччя життя, його темні сторони. Тому в ній зустрічаються грубуваті подробиці, вульгарна мова. Присутні повчальні мотиви: потрібно бути добрим і берегти честь.

Теоретиком жанру новели вважають Сервантеса, котрий не тільки дав зразок оповідальної техніки, а й дав приклад життєвих конфліктів і етапів їх розв'язання, що повчають читача. Він запропонував авантюрну новелу, де, щоб надати правдивості творові, передає події точно й вірогідно.

Новела поширена в усіх літературах світу і має «мандрівні», типологічно споріднені сюжети. Вони переходять з епохи в епоху на основі близькості літературних зв'язків.

Новела XIX ст., хоч і дещо змінена, але пов'язана з традиціями минулих епох. У ній з'явилась деталізація, документальність, психологічний аналіз, сатира, драматизм ситуації, інтрига розв'язки, тяжіння до живопису (імпресіонізму), лаконізму. У це століття, коли новела особливо бурхливо квітне з причини наростання загального темпу життя, коли люди не завжди хочуть читати великі романи, але обожають короткі форми, новелістичний жанр переносить і весь досвід свого розвитку в минулі часи, але удосконалюється вже новою проблематикою, породженою катастрофізмом розвитку суспільства і людини в XIX ст.

На основі узагальнених здобутків італійської новелістики й перших спроб у цьому жанрі, новела стає невеликим твором зі стрімкою фабулою про нечувану подію. Їй не властива звичайна описовість, проте притаманний стислий, без зайвих подробиць, розвиток думки персонажу з неочікуваною або анекдотичною розв'язкою. З розквітом реалізму посилюється психологізм та емоційна насиченість новели, її тяжіння до виняткового, надзвичайного, неординарного набуло іншого, реалістичного вияву. Письменник зображує не якомога ширше охоплення явищ дійсності, а обирає з усієї сукупності явищ буття якесь одне, неординарне, що лягає в основу новели.

РОЗДІЛ II

Особливості французької новели XIX ст.

2.1. Жанрова своєрідність новелістики Проспера Меріме

У XIX ст. у французькій літературі з'явилися такі високі майстри новели, як: Проспер Меріме (1803 – 1870) та Гі де Мопассан (1850-1893).

Творчість П.Меріме – помітне явище духовного життя Франції першої половини XIX ст. Його ім'я з'являється на літературній арені в середині 20-х років. Це період запеклої боротьби романтиків з традиціями класицизму. Згодом Меріме долає свої романтичні захоплення і стає письменником нової мистецької якості літературного напрямку, що має назву критичний реалізм. Його творам властива життєвість. Кожен з творів П. Меріме наче живцем вихоплений з реальної дійсності. Письменник ніколи не повчав, його ніколи не турбувало те, як його сприймуть читачі. Він писав про життя, його конфлікти та ситуації. Меріме ніколи не відмежовував себе від романтизму; романтична стихія супроводжувала його художні шукання протягом усього життя – від перших драматургічних спроб до величезних успіхів у жанрі, що приніс йому світові славу, – в жанрі новели. Письменник оспівував сильні людські особистості, благородні почуття та протиставляв їх низьким спонуканням можновладців, він стверджував радість буття, проголошував віру в гуманні начала. Протиставляючи гуманізм та людиноненависництво, добро та зло, світло та темряву, драматург ні на хвилину не зраджував своїх позицій: він – за щирі людські стосунки, за повнокровну радість та справжню любов. Притримуючись власних поглядів, він допускав наявність власної точки зору в інших. Ця самостійність була життєвою позицією Меріме і, що ще важливіше, його основним творчим принципом.

Довгим був шлях Меріме-письменника. Можна виділити п'ять етапів його творчого шляху. *Перший період* – п'ятиріччя між 1824-1829 рр. 1824 р. – Меріме пише і друкує в «Глобі» серію статей про сучасну іспанську драму; 1825 р. – публікує «Театр Клари Газуль»; 1827 р. – випускає «Гузлю»; 1828 р.

– видає «Жакерію»; 1829 р. – публікує «Хроніку царювання Карла IX». Статті, напівпародійні п'єси у псевдоромантичному дусі, імітації народних слов'янських пісень «Народна драма» на історичний сюжет, історичний роман – все це характеризує продуктивність і різноманітність ранньої творчості. Усе це зарекомендувало Меріме як письменника-псевдоромантика, трохи іронічного, як теоретика, котрий не сприймає серйозно своїх теорій, який здатен над ними сміятися і може не притримуватися правил через байдужість до них. Після публікації «Хронік царювання Карла XI» у лютому 1829 р., автор вибирає нову орієнтацію. «Романтик, що зрозумів мистецтво романтизму, стає класиком». (12, с. 39). Це знаменує *другий період* у творчості Меріме, що охоплює не більше п'яти років – з 1829 до 1833 рр. За цей час письменник друкує лише одну книгу. Проте красномовна її назва – «Мозаїка», в котрій представлені короткі енергійні новели найрізноманітнішого характеру, від реалістичних («Матео Фальконе», «Взяття редути») до фантастичних («Видіння Карла IX», «Федеріго»), велика психологічна новела («Етрусська ваза»), знов наслідування південнослов'янському фольклору, стилізація іспанського «романсу» («Перлина Толедо», нариси про подорожі («Листи з Іспанії»), сатирична комедія («Невдоволені»). Це роки перелому у творчості Меріме. Тепер він виступив як прекрасний новеліст.

Наступний етап розтягується вже більш ніж на десять років з 1834 по 1845 рр. У ці роки створені найбільш видатні та популярні новели. Їхня тематика, жанрова своєрідність, стилістика надзвичайно різноманітні. Декотрі з них досить великі за розмірами та за описом життєвих матеріалів («Подвійна помилка», «Кармен»). Паралельно друкуються статті з аерології та мистецтва, виходять чотири описи коротких подорожей письменника. Тут Меріме звертає увагу не тільки на архітектурні та історичні пам'ятки, а й на природу, на місцеві повір'я та пісні. У кінці десятиріччя з'являється перша історична праця Меріме – двохтомне дослідження з історії Стародавнього

Риму (1839). Цей період творчості Меріме дуже насичений та багатообразний.

Наступне десятиріччя характеризується зростанням інтересу Меріме до російської літератури. Він перекладає твори О. Пушкіна, М. Гоголя. Оригінальна творчість періоду представлена лише двома п'єсами «Дві спадщини» (1850) і «Перші крони авантюриста» (1853) та трьома невеликими новелами. Одночасно йде робота над історичними працями («Історія дона Педро Ш», «Лжедмитрій»), а журнали друкують численні статті, нариси, рецензії.

Останній етап охоплює вже 15 років. І хоча творча активність Меріме трохи понижується, він пише та публікує багато творів. Крім трьох новел («Локіс» (1869), «Джуман» (1868), «Блакитна кімната» (1866)), це переклади з І. Тургенєва, велика кількість статей на найрізноманітніші теми, нові роботи з історії і мистецтва.

Творче життя Меріме було досить насиченим, а його спадок достатньо великий. Письменник широко та різнобічно реалізовував свої різноманітні інтереси. Він не боявся праці, зображаючи її як дрібницю, що не заслуговує на увагу (12, с.15). У літературі Меріме посідає особливе місце. Дебютувавши в період розквіту романтизму, він, безумовно, потрапив під його вплив, але це письменник неповторний своєю манерою, холодною та суворою, майже неокласичною; як паралель романтизму, він створює стиль, котрий контрастує з характерним стилем епохи. Його стиль і в наш час сприймається як найбільш сучасний. Письменник перехідного періоду, він залишив нам «скромний» спадок. Проте ця «скромність» дуже помітна. Вона стала істотним, суттєвим вкладом у літературу.

Як письменник-новеліст, Меріме намагається вирішити досить складну задачу: в новелі через одиничну подію розкрити характер героїв, інших народів, епох. Саме тому в його творах відчувається романтичне звучання. В основі більшості новел лежить драматична подія, завдяки якій герой мусить діяти, розкривати свій внутрішній світ. Свої новели автор об'єднує в збірку

«Мозаїка» (1833). Усім новелам збірки властиве відчуття простору й часу, історизм, дотримання певних координат. Меріме відмовляється від романтичного сюжету з його специфічною течією та ефективними поворотами, зрікається розважальної раптовості. Його тяжіння до виняткового, незвичайного, неординарного набуло іншого, реалістичного вияву. Сильні, вольові людські характери, пристрасті позначені тут впливом психологічного аналізу. У фантастичних сюжетах відчувається фольклорний вплив. Манера викладу набуває описових рис. У новелах визначається своєрідна позиція оповідача – зовні байдужого, безстороннього, стриманого, «Дивувати, не дивуючись, і хвилювати не хвилюючись», ось у чому завдання Меріме-оповідача (1, с. 42). У стриманій позиції автора своєрідна полеміка з представниками романтизму.

Новели діляться на «екзотичні» («Матео Фальконе», «Таманго») та психологічні («Етруська ваза», «Партія в триктрак»). Меріме змінює не лише жанр своїх творів, а й стиль: відмовляється від невідомих слів, розповідь веде від оповідача. Головний герой – сам оповідач («Взяття редути»), друг героя – учасник подій, мандрівник, який знає героїв оповіді («Матео Фальконе»), іронічний спостерігач («Етруська ваза»). До того ж це самотійний персонаж, точка зору якого може не збігатися з авторською («Таманго», де оповідач є супротивником работоргівлі). У залежності від того, які функції виконує оповідач, змінюється його мовна характеристика. Наприклад, Матео Фальконе, якому характерна лаконічність реплік. Цим Меріме намагається передати нам душевну напругу, внутрішню боротьбу героя. Драматизуючи події новели «Матео Фальконе», автор надає важливе значення прямій мові – діалогу:

– *Фортунато! Стань біля каменю.*

Виконавши його наказ, Фортунато впав на коліна.

– *Молись!*

– *Батько! Батько! Не вбивай мене!*

– *Молись! – суворо повторив Матео (8, с. 80).*

Водночас у новелі «Таманго» діалог дуже скупий і нагадує репліку:

– Вибач мені, Таманго, вибач!

Таманго хвилину дивився на неї і лише потім, помітивши, що перекладач відійшов, промовив лише слово:

– Напилок! – і ліг на палубу, відвернувшись від Айші (8, с. 84)».

В «Етруській вазі» діалог створює атмосферу беззмістовних і хитромудрих балачок та іронії. У жертву приноситься честь, добре ім'я, гідність:

– Чи ти привіз справжній турецький костюм? – запитав Темін. – Привіз арабського коняку і єгипетську грушу?

– Що це за людина така? – спитав Жюль. – Коли ж він нарешті оголосить себе незалежним? Чи бачив ти, як одним помахом шаблюки зносять голову?

– А альмеї? – запитав Рокантен. – Чи гарні каїрські жінки?

– Зустрічались ви з генералом Л.? – спитав полковник Боже. – Чи не передавав вам для мене шаблюку полковник С.? (8, с. 91).

Художнє слово Меріме надзвичайно влучне. Гостре, де потрібно викрити обмеженість людського життя, черствість душ, і поблажливе при зображенні природи, краси людського тіла.

Темі «природної» людини, яка подається в контрастному зіставленні з людиною цивілізованою, присвячено новелу Меріме «Таманго». У ній автор зображує повстання негрів на кораблі торговця живим товаром. Торгівля була юридично заборонена, але фактично процвітала. Письменник викрив цей ганебний факт. Але «основна тема новели – не викриття работоргівлі; розкрити характер Таманго – таке основне завдання автора» (1, с. 48). Скупник негрів капітан Леду – духовно убога, нікчемна людина. Спочатку моряк, помічник рульового, він дослужився до капітана та став скупником негрів. Цей пройдисвіт, який досить кмітливий у своїх планах і вчинках, проте його дії підпорядковані єдиному – гонитві за живою. Його винахідливість виявляється у застосуванні тих засобів, що є більш зручними

для транспортування живого товару на кораблі (зняття з негрів дерев'яних платок і застосування замість них залізних нашійників, рогаток – «незаперечних доказів переваги європейської цивілізації» (8, с. 82); Леду перевозить негрів сидячи, береже кайдани від іржі; для збереження фізичного стану негрів змушує їх танцювати на палубі). Таманго уособлює первісну людину. Його якості не приховані лицемірною маскою. Він владолюбний, жорстокий, деспотичний. Не замислюючись, вбиває полонених, за яких Леду відмовляється платити. Таманго по-своєму корисливий (обмінює пляшку горілки на життя негра), проте нещадний до того, хто йому суперечить. У дикості Таманго якась лиховісна енергія, відвага, волелюбність, спритність і навіть самозречення. Навіть поводяться людяно, він залишається дикуном. Протиставляючи Таманго капітанові Леду, Меріме не вважає його носієм ідеалу або якоїсь позитивності. Образ Таманго не завершує відповідного етапу художницьких шукань письменника.

У новелі негри – темні забиті люди, їх обманюють та страшать. З часом і вождь стає полоненим. Негри, доведені до відчаю, підіймають бунт на чолі з Таманго, але гинуть, не впоравшись з кораблем. Живим лишається тільки Таманго, жінка якого Айше, віддавши йому останній сухар, помирає.

Таким чином, Меріме дуже лаконічно розкриває досить велику проблему на матеріалі однієї-двох сцен; досконало вибирає характерні деталі (сухар від дружини, що помирає; двобій між Таманго та Леду). Це явний протест проти французького реакційного режиму, работоргівлі.

Своєрідні корсиканські звичаї змальовані у першій опублікованій новелі Маріме – «Матео Фальконе». Про надзвичайний випадок розповідається з суворою стриманістю та спокоєм. Матео Фальконе, дізнавшись про те, що його син – підліток Фортунато – з корисливих міркувань виказав поліції втікача, що переховувався біля його дому, вершить правосуддя: без вагань карає свого нащадка. Новела побудована на психологічних зіставленнях: боротьба благородних почуттів – материнської любові та усвідомлення суворого обов'язку – в душі його матері Джузеппе,

боротьба негативних почуттів – страху й корисливості в душі юного зрадника Фортунато; пригнічений стан Матео та приголомшена сцена правосуддя. У новелі поєднуються роздуми й вагання, відбувається зіткнення суперечливих думок.

Матео Фальконе – жорстокий і справедливий, гордий і непохитний, йому чужі психологічні напівтони. Він – людина свого середовища. Це натура небагатослівна, людина, яка утверджує себе у вчинках, у дії. Жахлива сцена смерті підтверджує, що батько, голова сім'ї, покірний старим звичаям. Хлопчик намагається обійняти коліно батька, але падає від пострілу:

– Батько! Вибач мене! Я ніколи більше не буду! Я буду благодати дядька капрала аби Джанетто не вбивали!

Він белькотав ще щось; Матео взяв рушницю і, прицілившись, мовив:

– Хай вибачить тебе Бог!

Фортунато зробив спробу, аби встати і припасти до ніг батька, проте не встиг. Матео вистрілив, і хлопчик впавав мертвий (8, с. 80).

Штрихи, деталі спонукають нас до роздумів та співставлень: чи потрібен цей принциповий вчинок Матео? Вбивство улюбленого сина відбувається не в стані афекту, а суворо, спокійно, переконано. Виходячи з вимог корсиканського морального кодексу, читач виправдовує його, адже він – людина свого середовища.

Новела “Етруська ваза” відрізняється від інших тематикою та характером. Якщо в “Екзотичних новелах” сильна особистість протиставляється тогочасній Франції приховано, в них це протиставлення не показується, а лише мається на увазі, то новела “Етруська ваза” на ньому фактично побудована. Герой новели Сен-Клер – молода світська людина, що є носієм високого благородного почуття, протистоїть суспільному оточенню, проте водночас тісно пов’язаний з ним. Межа між лицемірством і щирістю, вульгарністю і красою проходить не лише між героєм та його середовищем, але нерідко і через внутрішній світ самого Сен-Клера. Герой здатен на високе почуття і разом з цим культивує у собі надмірну гордість, підозрілість,

самолюбство. Палаючи широю пристрастю до Матільди де Курсі, знаходячи в коханні недосяжне для людей його кола, Сен-Клер, піддаючись моралі цього ж кола, руйнує своє щастя: сприймає на віру плітки і, зрештою, незважаючи на розвіяні підозри, гине на дуелі.

Завсідник паризьких салонів – блискучий офіцер Альфонс де Темін, гульвіса і марнотратник Жюль Ламбер, любитель гострих відчуттів Теодор Невіль та інші – подані у відразливому освітленні. Окремими штрихами, розкиданими по всій новелі, Меріме малює їхню обмеженість, егоїзм, лицемірство, зрадництво. Розбещене, лицемірне товариство не дає людині змоги проявити свої благородні якості. Трагічна доля Сен-Клера і Матільди, що 3 роки після смерті коханого не виходила з кімнати і під час лікування на курорті померла, красномовно свідчить про це. Розбита Матильдою етрусська ваза, яку світські пройдисвіти пов'язували з пам'яттю про її першого коханого і яка викликала у Сен-Клера болісні сумніви у вірності його обраниці, стає символом хиткості людських радощів, символом невблаганного трагічного фіналу. Велике і глибоке почуття було загублене безглуздими забобонами жорстокого світу.

Меріме в декількох словах виражає думку, кількома штрихами малює образ, розкриває характер, показує побут, психологію переживання. Великим досягненням його новел є присутність узагальненої думки. У короткій лаконічній формі новеліст здатен висвітлити глибоку суть явищ. Письменник не зраджує основного принципу реалістичного бачення світу – правдивості. Відчуття живої неприкрашеної правди Меріме досягає насамперед винятковим умінням обирати об'єкт художнього зображення. “Він мало вигадує, але зате багато шукає і бере лише те, що на його думку, малює вдачу і характери певної епохи” (7, с. 103).

Зерно кожної новели Меріме – драматична ситуація, в якій розкривається характер героя. Автор завжди залишається психологічно містким у зображенні людського характеру, пристрасті, емоцій. Правдивість новел полягає не в етнографічній відповідності та переконливості (хоч і це

йому притаманне), а в переконливості психологічній. Він відтворює ситуації на грані неймовірного, але виразно тяжіє до ймовірного. В образах героїв Меріме немає ірраціоналізму, їхні вчинки соціально зумовлені та психологічно вмотивовані. Роль описів зведено до мінімуму: у цьому своєрідне кредо письменника. Сюжет, що лягає в основу новели Меріме не надмірно лаконічний, а обростає десятками подробиць, які напрочуд живо передають атмосферу, в якій відбуваються події. Це автор використовує заради переконливої й реалістичної конкретності.

Найважливіша особливість Меріме-новеліста – вміння розкривати характери не в описах або монологіях, а у вчинках, діях, взаєминах, подробицях – стала помітною рисою збірки “Мозаїка”. Його яскраві, характерні, пластичні образи, хоч і не склали широкого “мозаїчного” полотна, безперечно, були визначною подією у французькій літературі передодня Липневої революції 1830 р.

2.2. Жанрова своєрідність новелістики Гі де Мопассана

Творчість Мопассана (1850-1893) припадає на другу половину XIX ст. Про свою письменницьку долю він сам сказав надзвичайно точно: “Я ввійшов у літературу як метеор – я зникну з ударом грому” (9, с. 5). Саме про нього Анатоль Франс писав: “Безумовно, один із кращих оповідачів у тій країні, де створено вже багато оповідей, і досить добрих” (13, с. 120). Сучасники високо цінували творчість письменника і вважали, що саме він “зробив переворот у новелістичному жанрі” (13, с. 121).

1880 року виходить збірник його оповідань “Меданські вечори”, присвячений подіям франко-пруської війни; 1881 року виходить збірка “Дім Шельє” з посвятою І. Тургенєву; у 1883 році – роман “Життя” і збірка “Оповідання бекаса”; у 1884 – збірки “Місячне сяйво”, “Міс Гаррієт”, 1885 – роман “Любий друг”. Величезний успіх мала новела “Пампушка ” (1881), в якій яскраво виражена підлість буржуазії, підтверджено право на почуття власної гідності у людини, що стоїть на найнижчому щаблі соціальної

драбини. До Мопассана приходять вражаюче визнання. Його суворий вчитель – Гюстав Флобер пише: “Я вважаю “Пампушку” шедевром” (3, с. 42).

Вражає надзвичайна щедрість таланту письменника: лише протягом одинадцяти років Мопассан написав 6 романів, більше 300 новел, 3 книги мандрівних нарисів, опублікував ряд віршованих творів, п'єс, критичних статей. Мопассан встиг створити цілий світ характерів та ситуацій, його новели і романи разом становлять велику епопею життя Франції, усіх верств її населення другої половини ХІХ ст.

Услід за романтиками та П. Меріме, Мопассан звернувся до жанру новели та продемонстрував саме в ньому таку майстерність у зображенні драматизму життя, що, можна з певністю сказати, дав йому друге дихання. Мопассанові новації в галузі новели були такі значні, що А. Чехов слушно зазначив: після Мопассана “писати по-дідівському стало вже більше неможливим” (у кн. Вегнерова 4, с. 34). Мопассан залишив по собі класичні зразки реалістичної новели, багаті на типові узагальнення, сповненої проникливого аналізу людських стосунків та характерів, соціально детермінованих конфліктів та перепитій, вчинків та розв'язань. Новели Мопассана були національними за своїм духом. Певною еротичною вільністю і, особливо, ясністю, іронією й почуттям міри.

Серед великого і яскравого літературного спадку письменника найбільш цінне – це його новели. В області новелістики Мопассан – неперевершений майстер. Він писав: “Я тому пишу, що розумію все існуюче, що страждаю від того, що його знаю” (2, с. 7). Його чарівні новели – своєрідна “людська трагедія”. З певних окремих факторів, епізодів Мопассан створює цільну картину сучасності. Він розрізняє людей праці і власників. Позитивні образи він знаходить тільки в народній масі. Ремісники, солдати, рибалки Мопассана – люди душевно багаті, щирі, доброзичливі, вони протистоять “добропорядним” буржуа. Але якщо в концепції людини у Мопассана виразно домінували соціальні критерії, то в концепції дійсності

вони не позначались. Поза ненависною власницькою дійсністю письменник не бачив іншої.

Гіркоту та душевний біль породжували висновки з цих думок: зло фатально перемагає добро, бридке – красу, загибель прекрасного і чесного неминуча, як неминуче торжество злочинного, підлого і егоїстичного; у житті немає й не буде гармонії. У свідомості письменника формується нерозв’язна апатія між буттям і духом, життям і правдою, дійсністю і ідеалом, реальністю і щастям. Він мріє про республіку, якою керують вчені, але вважає, що це – чистісінька утопія. Він шанує красу і щирість почуттів, але навколо все проституїзоване. Він ненавидить загарбницьку війну, але дозволяє “справедливу”. (4, с. 31).

Доля обдарувала Мопассана трьома великими вчителями – це Гюстав Флобер, Еміль Золя та Іван Тургенєв. Вони навчили його придивлятися до життя, бачити в ньому головне, помічати те неповторне, що є в кожній людині й події, цінувати і шліфувати кожне слово, вчили правдивості мистецтва.

Гі де Мопассан здатен знайти в тисячу раз зображеному явищі щось ніким не побачене і не показане, в кількох словах описати істоту або річ, чітко визначивши їх своєрідність серед інших. Письменник засвоїв найспецифічніші погляди: не роз’яснювати психологію героїв – хай про неї кажуть його вчинки; не звертати увагу читачів на подробиці – хай обрана риса дасть гостро і повно відчутти ціле; не коментувати і не оцінювати – хай говорять дії і підтексти, лексика і барви. Мопассан тяжіє до правди і простоти, стислості і лаконізму, суворого відбору головного, майстерності давати відчутти глибоко прихований в сутності речей сум. Уникати надміру в психологічному аналізі. Письменник будує твір, беручи “шматок життя”, ставлячи художню правду і простоту на місце інтриги та забавності.

Гі де Мопассан засуджував недоладний і безглуздий світ, вважав, що потрібно, осягаючи і заперечуючи його, підвестись над ним, щастя – в його пізнанні. Саме тому він і шанував етику народу, створив низку світлих

образів трудящих. Новели Мопассана населені його сучасниками усіх рангів, занять і соціального положення – майже вся Франція відображена у творах Мопассана.

Серед новел Мопассана особливу групу складають розповіді про франко-пруську війну. Це “Пампушка”, “Мадемуазель Фіфі”, “Тітка Соваж”.

Новизною підходу до цієї теми дивує новела “Тітка Соваж”. У декількох рядках дається вичерпна характеристика персонажів. Стара Соваж – досить заможна селянка з рішучим характером. Четверо поселенців прусаків ставляться до неї добре. Вона відповідає тим самим, доки не отримує листа, в якому дізнається, що її єдиного сина вбили на війні, й вбили саме прусаки: “Вона не плакала. Вона сиділа нерухомо. Не відчуваючи болю. Вона думала: “Ось і Віктора вбили”. Потім нечутно сльози заблищали у її очах і скорбота наповнила серце. Одна за одною виникали думки, жахливі і нестерпні... вартіві вбили батька, прусаки вбили сина” (6, с. 172). Соваж нічим не показує нестерпний біль свого серця. Ніщо не видає її муки, лише деталі, непомітні штрихи виказують це: вперше в житті вона не може, боїться вбити кроля; його гаряча кров, що текла між пальцями старої, кидала її в гарячку: “Вона все бачила свого хлопчика, котрий був розірваний навпіл і також закривавлений, як цей звір, що ще корчився” (6, с. 178). Холоднокровно, обдумано тітка Соваж готує вбивство. Запитує імена і адреси прусаків, щоб розповісти про смерть їхнім матерям. Під зовнішньою потворністю, неквапливістю криється подвиг матері, в якої забрано надії на життя, майбутнє. Стара підпалює хату і чекає, поки хтось це помітить. Вона не тікає, хоч і знає, що її очікує. Зовсім гордовито, проте спокійно віддає папірець з іменами і чекає смерті, затиснувши у руці лист сина – останню цінність свого життя.

Вчинок тітки Соваж психологічно вмотивований, увага в новелі концентрується на деталях, що розкривають характер персонажів. Франко – прусську війну Мопассан зображує як абсурд, а вчинок Соваж назвав

“жорстким героїзмом”. Немає ні переможців, ні переможених. Так події переростають в узагальнене зображення характерів звичайних людей і підіймаються до соціальних узагальнень. У новелах, присвячених франко-пруській війні, відчувається глибока віра письменника в народ та презирство до лякливої буржуазії. Боротьбу з ворогами ведуть не окремі герої, а звичайні люди, іноді навіть не гідної професії. Проте саме вони захищають свободу і честь батьківщини. Це упевнення в тому, що почуття патріотизму властиве кожній людині, зробило новели Гі де Мопассана зброєю французьких патріотів в роки Опору .

Мопассан відчуває непомітний внутрішній трагізм буденного життя. Письменник розкриває духовне убожество своїх героїв, нікчемність їх думок і прагнень. Він пише про здрібнення людей, людських почуттів у світі розрахунків. Розкриваючи згубну силу грошей, вплив приватної власності на людську психологію, письменник каже про “гіркоту буття”, про наглість буржуазії, про те, що для багатьох головне в житті – гроші. І немає такої підлості, такої жорстокості, котру б не зробили заради користі.

Мопассан пише про самотність людей, про те, що протягом усього життя людині немає кому сказати про все, що її мучить. Він розповідає про страшну долю бідняків, котрі ні в кого не викликають співчуття (“Убогий”, “Бродяги”), про гірку долю незаконнонароджених дітей (“В полях”). Пише про трагізм жінки, котру необхідність кидає на дно життя (“Шафа”). Це все – звинувачення суспільства, де люди доведені до такого жахливого положення, що жертвують навіть найсвітлішими почуттями.

У Мопассана дуже часто кумедна ситуація виявляє потворність життя. У новелі “Коштовності” складно відрізнити, де закінчується сміх і починається жахливе. Бідний службовець приголомшений, дізнавшись, що коштовності його нещодавно померлої жінки справжні і коштують ціле майно. В якусь мить, зрозумівши усе про життя своєї жінки, відчуває сором і гіркоту, проте швидко тішиться тим, що тепер він багатий і може купити все, чого забажає: “він відчув у собі таку легкість, що, здавалось, міг би пограти в

чехарду, перестрибнувши через статую імператора, що ледь видніється в небі” (9, с. 148). Отже, за безпретензійністю сюжету звучить трагічна тема скалічених людських почуттів і доль. У повсякденному житті маленьких людей Мопассан відкриває безліч людських драм.

Звичайно, Мопассан не ідеалізує своїх героїв. Царство жадоби, користолюбства вражає їх душі, народ знаходиться у стані страшного незнання. Однак Мопассан не губить віри у звичайну, просту людину, в його справжню людяність і душевну доброту.

Мопассану належить і своєрідний гімн красі кохання і реалістичному пейзажу, створений ним у творі “Місячне сяйво”. Велику роль у поемі відіграє пейзаж. У Мопассана пейзаж ніколи не буває натуралістичним. Він завжди пов’язаний з настроєм новели, просякнутий її атмосферою, почуттям. Пейзаж не тільки не передає, а й створює настрій персонажів, змінює психологію їх вчинків. Пейзаж ночі різко змінює настрій суворого і войовничого абата: *“в його садку, заповненому сяянням, шпалери плодових дерев відкидали на доріжки тонкі візерунки тіней свого гілля; великий куц жимолості оповивав стіну будинку, струмив ніжний солодкий аромат”* (10, с. 304). Опису характерна гра м’якого світла і “срібної імлі”. “Срібний”, “сріблястий” – єдиний вимір кольору. В сполученні із запахом ночі та її тихим звучанням все це створює настрій спокою, утихомирення. Силуети двох закоханих на фоні теплого саду, залятого зачарованим, примарним сяйвом луни, змушують замовчати нестерпного аббата-аскета.

Багато новел Мопассана залишають почуття гіркоти, справжня краса кохання надзвичайно рідко зустрічається у житті. Письменник констатує, що буржуазний світ знівечив кохання.

Гі де Мопассан зображує найтонші відтінки почуття, переходу душевного стану своїх героїв. Йому зрозумілий душевний світ найбільш, здавалося б, нецікавих людей, прихований трагізм буденного життя. Проте Мопассан ніколи не губить з виду конкретного соціального світу, в котрому живуть його герої, ті явища суспільного життя, котрі породжують трагічні

колізії. Глибокий психологізм поєднується в ньому з точним зображенням сучасної йому буржуазної дійсності, що дає письменнику можливість з великою силою художньої упевненості розкрити трагізм людського життя в буржуазному суспільстві.

Найкращі новели Мопассана є “новелами характеру”. Він ліпить характер як соціальну особистість, зумовлену життям, подіями і враженнями. Видатним здобутком Мопассана-новеліста було його вміння зображувати динаміку характеру навіть у такому “необ’ємному” жанрі, як новела. Всупереч гіпертрофованості натуралістичного опису, перо Мопассана стисле і лаконічне. Він ніколи не нагромаджує деталі і відбирає серед подробиць найголовніше. Він спирається на закони сприйняття художнього твору читачем. Багатослів’я, на його думку, ознака неорганізованого розуму і безпорадності митця: мовні надмірності позбавляють твір інтересу і аромату. Принцип відбору спирається і на активне сприйняття читача, який відтворить за обраною автором деталлю решту ознак, усе недомовлене. Художній малюнок мусить бути не протоколом явища, а натисками, які кинуть на нього певне світло і змусять додумати собі його в усіх його гранях (5, с. 13).

Мопассан усуває і передісторію героя. Письменник відразу вводить читача у хід дії. Він майже завжди будує сюжет на найбуденніших фактах, звичайнісіньких подіях, зустрічах і враженнях. Не достеменна і точна, а перетворена, організована творчою уявою, комбінаціями думки і художнього узагальнення, передача життєвого факту складає для нього сутність творчого акту. Це влада реаліста над матеріалом, а не рабство натураліста і фактів.

Розв’язка новели у Мопассана часто буває цілком несподівана. Також письменник широко використовує образ оповідача, який надає бажаного освітлення усіх подій та їх учасників. Мопассан вдається до підтексту, особливо іронічного. За іронією ховає він і свою симпатію, і свій скептицизм. Іронія стала формою його скептичного ставлення до гірких і обтяжливих явищ. Підтекст найчастіше несе у Мопассана ті болісні “позначки серця”, які залишають в душі читача осад, неминучу потребу замислитись над життям,

над собою, над людьми і над їх долею. Цей “тайнопис” письменника і становить принаду Мопассана й викликає інтерес до його спадщини.

Психологізм характеру героя виявляється в його багатогранності, в поглибленні конфлікту, наявності “схованок душі”, про які іноді не здогадується сам герой. Тому не тільки вчинки героя, а навіть його думки, мрії, почуття зумовлені соціальним середовищем. Звідси – і розвиток характеру героя під впливом внутрішніх (захованих) і зовнішніх (вплив середовища) факторів. І композиція, і решта стильових особливостей виникає із намаганням письменника показати не тільки вчинки героя, скільки його психологічну мотивацію.

Розкриття глибин людської психології стає метою творчості Мопассана. “Для мене, – пише він, – психологія у романі або новелі є в тому, щоб викрити на сцені всі сторони життя людини” (2, с. 180). Цьому письменник підкоряє не тільки тематику, а й композицію і весь стиль новел. Письменник ввів у новелу новий тип дійової особи. На зміну сильним характерам Мопассан вводить звичайну людину, безпристрасну й не жорстоку. Для новел Мопассана характерна правдивість, точність і стислість оповіді, чіткість композиції. Автор не втручається в оповідь. Але дуже влучно характеризує ницість негативних персонажів. У пошуках правди, логіки подій з часом Мопассан систематизує добір деталей разом із зовнішньою характеристикою, більш глибоко досліджує людську психологію.

Вимальовуючи людські характери, намагаючись розкрити мораль буржуазного суспільства, письменник розкриває трагедію людей, що стали жертвою виховання та умовностей. У цьому плані цікава новела “Мадмуазель Перль”. Автор описує життя сім’ї Шанталь, яка нагадує стояче болото. Батько, мати, дві доньки і непримітна особа – мадемуазель Перль, що займається побутом і до якої так звикли, що навіть не помічають. Під час святвечора її несподівано обирають королевою свята. Гість, що обрав її, відкриває в ній красуню, витончену і благородну пані. За маскою

непривітності криється її любов до Шантала, котрий не наважився порушити суспільні закони, одружитись на знайді. Мадмуазель Перль не зрадила своєму почуттю, не вийшла заміж не за коханням. Малюючи цей психологічний факт, як дослідження долі, Мопассан говорить, що в покірній, тихій дівчині виявляється сильний характер, у неї вистачає мужності не зраджувати своєму почуттю.

“Мені здалось, що я проник у його думки, загадково, раптово проник в одну з тих непомітних болісних драм серця, благородного, чесного, бездоганного, в глибину одного з тих сердець, закритих і заморожених, котрі не відчиняються ні перед ким, навіть перед тим, хто є їх неоголошеною і покірливою жертвою” (9, с. 76).

Автор образно нам доводить, що допоки існує буржуазний світ, такий, як сім'я Шанталей, ідеальний світ мадемуазель Перль – краса, любов, витонченість і шляхетність – буде безжалісно вмирати.

На відміну від класичної новели, новела у Мопассана не завжди має чітко виражений зовнішній план. У психологічній новелі Мопассана зовнішні сюжети мають реалістичне та психологічне мотивування, яке не завжди можна побачити відкритим. Усі стильові прийоми письменника підкорені створенню цілісного художнього світосприйняття. В його новелах немає авторських міркувань, дуже рідко зустрічаються прямі характеристики. Мопассан вражає зміною гамми фарб, тіней, психологічною точністю. “Письменник повинен надати творам відбиток своєї особистої оригінальності, мати стільки темпераменту, скільки персонажів він виводить на сцену. Він повинен рахуватись з їх різними поглядами, бачити життя їх очима, давати відбиття фактів і речей у всіх їх роздумах, таких різних внаслідок різниці їх фізичних темпераментів і оточення, в якому вони розвивались” (3, с.130). Чудовий майстер пейзажу, який вміє відтворити не тільки зорові, але й інші відчуття зовнішнього світу – звуки, запахи – Мопассан часто дивиться на цей світ очима своїх героїв. Так створюється

“подвійна” характеристика, з якої виростає об’ємний, соціально і психологічно концентрований образ.

Новели Мопассана переконливо розкривають перед читачами глибину таланту і думки великого письменника.

ВИСНОВКИ

Творчість Проспера Меріме своєю масштабністю та історико-культурним значенням посідає вагомe місце в світовій культурі й літературі зокрема. Новели Меріме, як письменника-реаліста, увійшли в скарбницю світової літератури як одна з її найцінніших перлин.

Звернення письменника до екзотичної теми, його підвищений інтерес до «нецивілізованої» особистості мали характер своєрідного протесту проти обмеження людських можливостей, проти утиску ініціативи. Проспер Меріме нарікав на здрібнення тогочасних характерів, на втрату яскравих пристрастей. Не знаходячи у житті тих позитивних соціальних начал, які можна було б протиставити буржуазним ідеалам, гостро відчуваючи всі ознаки морального занепаду сучасника, Меріме відмовився від пошуку людських якостей і про антигуманність буржуазного суспільства.

Кожна новела Меріме наче живцем вихоплена з реальної дійсності. Письменник пише про життя, його конфлікти та ситуації. Він ніколи не повчає, проте оспівує сильні людські особистості, благородні почуття, котрі протиставляє низьким спонукуванням. Меріме стверджує радість буття, проголошує віру у благородні начала. Протиставляючи добро і зло, гуманізм і людиноненависництво, драматург ні на хвилину не зраджує своїй позиції: він – за щирі людські стосунки, за щиру радість і справжню любов. Меріме лаконічно розкриває проблему на матеріалі однієї-двох сцен, досконало вибирає характерні деталі. Меріме повертає увагу власне на дії, обминаючи їх мотивацію. Він створює такі штрихи і деталі, що спонукають нас до роздумів та співставлень. Відчуття живої, неприкрашеної правди письменник досягає винятковим умінням обирати об'єкт художнього зображення. Оповідач Меріме – особа чітко охарактеризована. Драматична ситуація, в якій розкривається характер героя – зерно кожної новели Меріме. Він намагається розкрити характер героя не в описах і монологів, а у вчинках, у дії, у взаєминах, у «характерних» деталях. Великим досягненням його новел є

присутність узагальненої думки: у короткій, лаконічній формі виражає усю суть. Письменник в декількох словах виражає думку, кількома штрихами малює образ, розкриває характер, показує побут, психологічні переживання.

Яскраві, характерні, пластичні образи є визначною подією французької літератури. Як і все справді прекрасне, літературна спадщина Меріме належить сучасному і майбутньому. Як і все справді глибоке, вона вивчатиметься завжди.

Гі де Мопассан – великий французький письменник-новеліст. Його творчість здобула широку загальноєвропейську популярність вже в ХІХ столітті. Письменник залишив по собі твори, які мають неминучу ідейно-пізнавальну й художню цінність.

Мета творчості Мопассана – розкриття глибини людської психології. У пошуках правди, логіки подій з часом він систематизує добір деталей і разом із зовнішньою характеристикою глибоко досліджує людську психологію. Усі художні засоби Мопассана підкорені єдиній меті – створенню найбільш виразної характеристики типового героя, нерозривно зв'язаного з оточенням, «символічного» і реального одночасно. При цьому зберігаються основні вимоги новелістичного жанру Мопассана: стислість, динамізм, часто – незвичайна кінцівка. Персонаж у Мопассана по-своєму бачить світ і в кожному окремому випадку письменник показує світ крізь призму заломлення його сприйняття. Психологію персонажу автор розкриває у його вчинках, мріях, у сприйнятті ним оточення. Особливу увагу звертає на мотивування вчинку, а не на те, як він створювався. Чималу роль відіграє в новелі мова дійових осіб та автора. Це показує психологічну, соціальну та моральну характеристику героя. Для того, щоб розкрити сутність, Мопассан використовує діалекти. Письменник відмовляється від індивідуальної характеристики персонажів. Новий підхід Мопассана до матеріалу вимагав розширення меж новели, час дії в якій іноді розтягується на десятиріччя. Сприйняття першого моменту готується всім життям людини, вимагається її темпераментом, впливом оточення. Письменник блискуче передає найглибші

поштовхи душі в найтонших зовнішніх проявах. Також Мопассан – чудовий майстер пейзажу. Він здатен відтворити природу в усій її красі. Письменник створює об'ємні, соціально і психологічно концентровані образи.

Гі де Мопассан розкриває сюжет не стільки широко, скільки глибоко. Створена ним новела зберегла основні риси жанру, проте різко відрізняється від попередньої новели і за підбором життєвого матеріалу, і за засобами життєвого втілення. Психологічно обумовлені новели Мопассана викликають неосяжний інтерес до його спадщини.

Отже, французька новела XIX століття дещо змінилась, хоча і пов'язана з традиціями минулих епох. У ній з'явилась деталізація, документальність, психологічний аналіз, сатира, драматизм ситуації, інтрига розв'язки, тяжіння до живопису, лаконізм. Новела стає невеликим твором із стрімкою фабулою про нечувану подію. Їй не властива звичайна описовість, проте з неочікуваною розв'язкою. Посилився психологізм та емоційна насиченість новели, її тяжіння до винятково, проте реалістичного.

Результати моїх досліджень вважаю можливими використовувати на уроках із зарубіжної літератури в навчальних закладах при вивченні тем: «Проспер Меріме. Жанрова своєрідність новел», «Жанрова своєрідність новелістики Гі де Мопассана», «Особливості розвитку прозових творів малого жанру в літературі XIX ст.». А також доцільно мій матеріал використовувати на факультативних заняттях з французької літератури при вивченні найбільш характерних новел Проспера Меріме та Гі де Мопассана.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Авессаланова Г.С. Стилистические особенности ранней новелистики П. Мериме. В кн.: Анализ стилей зарубежной, художественной и научной литературы. Вып.1-Л.,1978.
2. Альтман И.О. Избранные статьи. М., «Советский писатель», 1957.
3. Артаманов В.И., Алексеев М.В. Парадокс в новеллах Мопассана // Стилистические исследования художественного текста: Межвуз. Сборник науч.тр. – Якутск, 1988.
4. Венгеров Л.М. Зарубіжна література 1871-1873. Огляди і портрети. К., 1974.
5. Гресько М.М. Твори Гі де Мопассана на Україні // Радянське літературознавство, 1962, № 5.
6. Классики и современники. Ги де Мопассан. М., 1978.
7. Луков В.А. Раннее творчество Проспера Мериме в свете проблемы жанровых систем. В кн.: Взаимодействие жанров в художественной системе писателей, М., 1982.
8. Мериме П. Хроника царствования Карла IX. Новеллы. М., 1982.
9. Мопассан Ги де. Новеллы. М., 1987.
10. Мопассан Ги де. Новеллы. М., 1990.
11. Словник літературних термінів. К., 2001.
12. Фрестъэ Жан. Проспер Мериме. М., 1987.
13. Циколь И.Я. О стилях психологических новелл Мопассана. // Учебные записки Московского национального государственного педагогического ин-та, 1967, № 280.

ТАБЛИЦІ

Порівняльна характеристика творчих принципів П. Меріме і Г. де Мопассана

Меріме	Мопассан
<ul style="list-style-type: none"> • Влучне художнє слово; • кількома штрихами малює образ, розкриває характер; • у короткій лаконічній формі висвітлює суть явищ; • виражає думки в декількох словах 	<ul style="list-style-type: none"> • Здатен у тисячу раз зображеному явищі помітити щось ніким не побачене і не показане, у кількох рядках описати істоту або річ, чітко визначити всю її своєрідність серед інших
<ul style="list-style-type: none"> • Показує трагедію переживання 	<ul style="list-style-type: none"> • Не з'ясовує трагедію героя – про неї кажуть його вчинки
<ul style="list-style-type: none"> • Присутність узагальненої думки 	<ul style="list-style-type: none"> • Соціальні узагальнення
<ul style="list-style-type: none"> • Правдивість 	<ul style="list-style-type: none"> • Правдивість, простота, стислість, лаконізм, суворий відбір головного
<ul style="list-style-type: none"> • Розкриває життя, його конфлікти і ситуації 	<ul style="list-style-type: none"> • Розкриває трагізм людського життя в буржуазному суспільстві
<ul style="list-style-type: none"> • Зерно новели – драматизм ситуації, в якій розкривається характер героя 	<ul style="list-style-type: none"> • Новели – «характери»
<ul style="list-style-type: none"> • Трагічна переконливість 	<ul style="list-style-type: none"> • Глибокий трагізм, поєднується з точним зображенням буржуазної дійсності
<ul style="list-style-type: none"> • Роль описів зведена до мінімуму 	<ul style="list-style-type: none"> • Велику роль у новелах відіграють пейзажі

<ul style="list-style-type: none"> • Вчинки героїв соціально зумовлені і психологічно вмотивовані 	<ul style="list-style-type: none"> • Вчинки, думки, мрії зумовлені соціальним середовищем
<ul style="list-style-type: none"> • Сюжет не лаконічний, а обростає десятками подробицями, які напрочуд живо передають атмосферу, в якій відбувається подія 	<ul style="list-style-type: none"> • Відмовляється від інтриги і забавності • Не викладає подробиць
<ul style="list-style-type: none"> • Ніколи не повчає 	<ul style="list-style-type: none"> • Не коментує, не оцінює, не втручається в оповідь
<ul style="list-style-type: none"> • Реалістичність і конкретність 	<ul style="list-style-type: none"> • Вдається до підтексту • Новела не завжди має чітко виконаний зовнішній план • «подвійний характер» – Мопассан часто дивиться на світ очима свого героя
<ul style="list-style-type: none"> • Кредо письменника – розкриття характерів не в описах і монологах, а у вчинках, діях, взаєминах, подробицях 	<ul style="list-style-type: none"> • Мета творів – розкриття глибини людської психології
<ul style="list-style-type: none"> • Основні теми творів – природність, любов 	<ul style="list-style-type: none"> • Основні теми творів – розкриття трагедії людей, що стали жертвами виховання, умовностей; самотність людини
<ul style="list-style-type: none"> • Оспівує сильні людські особистості 	<ul style="list-style-type: none"> • Герої новел – звичайні люди

Характеристика різновидів новел Гі де Мопассана	
<ul style="list-style-type: none"> • Новели, присвячені франко-пруській війні («Мадамузель Фіфі», «Тітка Соваж») 	<ul style="list-style-type: none"> • «Пейзажні новели» («Місячне сяйво»)
1. Мовна характеристика:	
<ul style="list-style-type: none"> • Вичерпна характеристика героїв 	<ul style="list-style-type: none"> • Лаконічна характеристика героїв, без зайвих подробиць
2. Увагу приділяє:	
<ul style="list-style-type: none"> • Деталю, що розкривають характер персонажів 	<ul style="list-style-type: none"> • Зображенню найтонших відтінків почуття, трансформації душевного стану героя, прихованій трагічній буденності життя
3. Мотивація героїв:	
<ul style="list-style-type: none"> • Вчинки героїв психологічно вмотивовані 	<ul style="list-style-type: none"> • Пейзаж змінює настрій персонажів, змінює психологію їхніх вчинків
4. Підтекст:	
<ul style="list-style-type: none"> • Війну зображено як абсурд 	<ul style="list-style-type: none"> • Новела – своєрідний гімн красі і кохання
5. Соціальна характеристика:	
<ul style="list-style-type: none"> • Узагальнене зображення характерів; • глибока віра в народ, презирство до лякливої буржуазії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Автор констатує, що буржуазний світ знівечив кохання

Характеристика різновидів новел Проспера Меріме	
<ul style="list-style-type: none"> • «Екзотичні» новели («Матео Фальконе», «Таманго») 	<ul style="list-style-type: none"> • «Психологічні новели «Етруська ваза», «Партія в триктрак»)
1. Оповідач:	
<ul style="list-style-type: none"> • Мандрівник, який знає героїв оповіді 	<ul style="list-style-type: none"> • Іронічний спостерігач
2. Мовна характеристика:	
<ul style="list-style-type: none"> • Лаконічність реплік 	<ul style="list-style-type: none"> • Діалог створює атмосферу беззмістовних і хитромудрих балачок і реплік
3. Увага приділяється:	
<ul style="list-style-type: none"> • Суворій стриманості і спокою подій, що відбуваються 	<ul style="list-style-type: none"> • Психології героїв, що виражається через їхній внутрішній світ
4. Виправданість героїв:	
<ul style="list-style-type: none"> • Читач виправдовує батька, адже виходячи за морального кодексу корсиканців, він – людина свого середовища 	<ul style="list-style-type: none"> • Читач не виправдовує героїв, адже глибоке почуття було загублено безглуздими забобонами жорстокого світу
5. Соціальна характеристика:	
<ul style="list-style-type: none"> • Сильна особистість протиставляється тогочасній Франції приховано. Це протиставлення не показується, а лише мається на увазі 	<ul style="list-style-type: none"> • Новела побудована на протиставленні тогочасної Франції і сильної особистості

Тези науково-дослідницької роботи
«Особливості розвитку французької новели XIX ст.
(при вивченні творчості Проспера Меріме та Гі де Мопассана)»

Новела (від італ. *novella*, від лат. *novellus* – новітній) – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вимальованою дією. Новелі властиві лаконізм, яскравість і влучність художніх засобів. Серед різновидів епічного жанру новела вирізняється строгою й усталеною конструкцією. До композиційних канонів новели належать: наявність строгої та згорненої композиції з яскраво вираженим композиційним осередком (переломний момент у сюжеті, кульмінаційний пункт дії, контраст чи паралелізм сюжетних мотивів), перевага сюжетної однолінійності, зведення до мінімуму кількості персонажів. Персонажами новели є особистості, як правило, цілком сформовані, що потрапили в незвичайні життєві обставини. Автор у новелі концентрує увагу на змалюванні їх внутрішнього світу, переживань і настроїв. Сюжет новели простий, надзвичайно динамічний, містить у собі момент ситуаційної чи психологічної несподіванки.

Новела XIX ст., хоч і дещо змінена, але пов'язана з традиціями минулих епох. У ній з'явилась деталізація, документальність, психологічний аналіз, сатира, драматизм ситуації, інтрига розв'язки, тяжіння до живопису (імпресіонізму), лаконізму. На початку XIX ст. у французькій літературі з'явилися такі високі майстри новели, як: Проспер Меріме та Гі де Мопассан.

Творчість П. Меріме – помітне явище духовного життя Франції першої половини XIX ст.

Довгим був шлях Меріме-письменника. Як письменник-новеліст Меріме намагається вирішити досить складну задачу: в новелі через одиничну подію розкрити характер героїв. Його творам властива життєвість. Кожен з творів П. Меріме наче живцем вихоплений з реальної дійсності. Письменник ніколи не повчав, його ніколи не турбувало те, як його

сприймуть читачі. Він писав про життя, його конфлікти та ситуації. Меріме ніколи не відмежовував себе від романтизму; романтична стихія супроводжувала його художні шукання протягом усього життя – від перших драматургічних спроб до величезних успіхів у жанрі, що приніс йому світові славу, – в жанрі новели. Письменник оспівував сильні людські особистості, благородні почуття та протиставляв їх низьким спонуканням можновладців, він стверджував радість буття, проголошував віру в гуманні начала. Протиставляючи гуманізм та людиноненависництво, добро та зло, світло та темряву, драматург ні на хвилину не зраджував своїх позицій: він – за щирі людські стосунки, за повнокровну радість та справжню любов. Притримуючись власних поглядів, він допускав наявність власної точки зору в інших. Ця самостійність була життєвою позицією Меріме і, що ще важливо, його основним творчим принципом.

Новели діляться на «екзотичні» та психологічні. В «екзотичних новелах» сильна особистість протиставляється тогочасній Франції приховано, в них це протиставлення не показується, а лише мається на увазі. Меріме в декількох словах виражає думку, кількома штрихами малює образ, розкриває характер, показує побут, психологію переживання. Великим досягненням його новел є присутність узагальненої думки. В короткій лаконічній формі новеліст здатен висвітлити глибоку суть явищ. Письменник не зраджує основного принципу реалістичного бачення світу – правдивості. Відчуття живої неприкрашеної правди Меріме досягає насамперед винятковим умінням обирати об'єкт художнього зображення. Зерно кожної новели Меріме – драматична ситуація, в якій розкривається характер героя. Автор завжди залишається психологічно містким у зображенні людського характеру, пристрасті, емоцій. Правдивість новел полягає не в етнографічній відповідності та переконливості (хоч і це йому притаманне), а в переконливості психологічній. Він відтворює ситуації на грані неймовірного, але виразно тяжіє до ймовірного. В образах героїв Меріме немає ірраціоналізму, їхні вчинки соціально зумовлені та психологічно

вмотивовані. Роль описів зведено до мінімуму: в цьому своєрідне кредо письменника. Сюжет, що лягає в основу новели Меріме не надмірно лаконічний, а обростає десятками подробиць, які напрочуд живо передають атмосферу, в якій відбуваються події. Це автор використовує заради переконливої й реалістичної конкретності.

Найважливіша особливість Меріме-новеліста – вміння розкривати характери не в описах або монологів, а у вчинках, дії, взаєминах, подробицях – стала помітною рисою збірки “Мозаїка”. Його яскраві, характерні, пластичні образи, хоч і не склали широкого “мозаїчного” полотна, безперечно, були визначною подією у французькій літературі передодня липневої революції 1830 р.

Творчість Мопассана (1850-1893) припадає на другу половину XIX ст. Саме про нього Анатоль Франс писав: “Безумовно, один із кращих оповідачів у тій країні, де створено вже багато оповідей, і досить добрих” (3, с. 42). Доля обдарувала Мопассана трьома великими вчителями – це Гюстав Флобер, Еміль Золя та Іван Тургенев. Вони навчили його дивитися в життя, бачити в ньому головне, помічати те неповторне, що є в кожній людині і події; цінувати і шліфувати кожне слово; вчили правдивості мистецтва. Мопассан залишив по собі класичні зразки реалістичної новели, багаті на плинні узагальнення, сповненої проникливого аналізу людських стосунків і характерів, соціально детермінованих конфліктів і перепитів, вчинків і розв’язків. Новели Мопассана були національними за своїм духом, певною еротичною вільністю і, особливо, ясністю, іронією і почуттям міри. Гі де Мопассан здатен знайти в тисячу разів зображеному явищі щось ніким не побачене і не показане, в кількох словах описати істоту або річ, чітко визначивши всю їхню своєрідність серед інших. Письменник засвоїв найспецифічніші погляди: не з’ясовувати психології героїв – хай про неї кажуть його вчинки; не викладати подробиць – хай говорять дії і підтексти, лексика і барви. Мопассан тяжіє до правди і простоти, стислості і лаконізму, суворого відбору головного, майстерності давати відчутти глибоко

прихований в сутності речей сум, уникнення надміру в психологічному аналізі. Письменник будує твір, беручи «шматок життя», ставлячи художню правду і простоту на місце інтриги і забавності. Новели Мопассана населені його сучасниками усіх рангів, занять і соціального положення – майже вся Франція відображена у творах Мопассана.

Серед новел Мопассана особливу групу складають розповіді про франко-пруську війну. Це “Пампушка”, “Мадемуазель Фіфі”, “Тітка Соваж”.

Розкриваючи згубну силу грошей, вплив приватної власності на людську психологію, Мопассан пише про самотність людей, про те, що протягом життя людині немає кому сказати усе, що її мучить. У Мопассана дуже часто кумедна ситуація виявляє потворність життя. Багато новел Мопассана залишають почуття гіркоти, справжня краса кохання надзвичайно рідко зустрічається в житті. Письменник констатує, що буржуазний світ знівечив кохання. Велику роль у новелі відіграють пейзажі. У Мопассана пейзаж ніколи не буває натуралістичним. Він завжди зв'язаний з настроєм новели, просякнутий її атмосферою, почуттям. Пейзаж не тільки не передає, а й створює настрій персонажів, змінює психологію їх вчинків. Найкращі новели Мопассана є «новелами характеру». Він ліпить характер як соціальну особистість, зумовлену життям, подіями і враженнями. Видатним здобутком Мопассана – новеліста було його вміння зображувати динаміку характеру навіть у такому «необ'ємному» жанрі, як новела. На відміну від класичної новели, новела у Мопассана не завжди має чітко виражений зовнішній план. У психологічній новелі Мопассана зовнішні сюжети мають реалістичне та психологічне мотивування, яке не завжди можна побачити відкритим. Усі стильові прийоми письменника підкорені створенню цілісного художнього сприйняття. В його новелах немає авторських міркувань, дуже рідко зустрічаються прямі характеристики. Мопассан вражає зміною гамм фарб, тіней, психологічною точністю. Психологізм характеру героя виявляється в його багатогранності, в поглибленні конфлікту, наявності «схованок душі»,

про які іноді не здогадується сам герой. Новели Мопассана переконливо розкривають перед читачами глибину таланту і думки великого письменника.

Отже, французька новела XIX століття дещо змінилась, хоча і пов'язана з традиціями минулих епох. У ній з'явилась деталізація, документальність, психологічний аналіз, сатира, драматизм ситуації, інтрига розв'язки, тяжіння до живопису, лаконізм. Новела стає невеликим твором із стрімкою фабулою про нечувану подію, їй не властива звичайна описовість, проте з неочікуваною розв'язкою. Посилився психологізм та емоційна насиченість новели, її тяжіння до виняткового, проте реалістичного.

Результати наших досліджень вважаємо можливими використовувати на уроках із зарубіжної літератури в навчальних закладах при вивченні тем: «Проспер Меріме. Жанрова своєрідність новел», «Жанрова своєрідність новелістики Гі де Мопассана», а також доцільно наш матеріал використовувати на факультативних заняттях з французької літератури при вивченні найбільш характерних новел Проспера Меріме та Гі де Мопассана.